

УДК 004.91:347.919.6

КОЛЯДЕНКО П., здобувач наукового ступеня кандидата наук

ІНФОРМАЦІЙНИЙ РЕСУРС ФІКСУВАННЯ СУДОВОГО ЗАСІДАННЯ ТЕХНІЧНИМИ ЗАСОБАМИ ЯК ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ДОКУМЕНТ

Анотація. Стаття присвячена визначенню відповідності інформаційного ресурсу фіксування судового засідання технічними засобами вимогам процесуального документа.

Ключові слова: інформаційний ресурс, фіксування судового засідання технічними засобами, процесуальний документ.

Аннотация. Статья посвящена определению соответствия информационного ресурса фиксирования судебного заседания техническими средствами требованиям процессуального документа.

Ключевые слова: информационный ресурс, фиксирования судебного заседания техническими средствами, процессуальный документ.

Summary. The article is devoted to the determination of compliance of information resources of the court session recording by technical means with procedural document requirements.

Keywords: information resource, recording of the court session by technical means, procedural document.

Постановка проблеми. В сучасній Україні, відповідно до вимог п. 7 ч. 2 ст. 129 Конституції [1] та всіх процесуальних кодексів, а також відповідно до низки підзаконних актів на рівні судів всіх рівнів запроваджено інститут технічного фіксування судового засідання технічними засобами. Таке фіксування запроваджене з метою отримання інформаційного продукту, який не лише забезпечує інформаційну основу – дані про дотримання основних засад правосуддя, а й містить інформацію про докази, досліджені в судовому засіданні.

В сучасних умовах правового регулювання фіксування судового засідання технічними засобами до інформаційних ресурсів судового засідання технічними засобами (далі – ІРФСЗТЗ) належать журнал судового засідання та фонограма судового засідання.

В теорії та практиці відсутні єдині підходи щодо визнання ІРФСЗТЗ процесуальним документом, що істотно ускладнює правове регулювання такого ресурсу, особливо з урахуванням того, що він складається з двох пов'язаних складових.

Основи правової природи ІРФСЗТЗ сьогодні в Україні лишається майже недослідженим. Окремі питання регулювання ІРФСЗТЗ розглядалися у дисертаційному дослідженні О. Мозолевської, а також, з позицій концепції гласності судового засідання, частково висвітлювалися у працях В. Стефанюка, І. Голосніченка, В. Кампо, В. Куделя, Д. Махонькова та інших.

Метою статті є визначення відповідності правового регулювання ІРФСЗТЗ до процесуальних документів та визначення питання впорядкування такої приналежності.

Виклад основного матеріалу. Запровадження новітніх надбань інформаційних технологій у систему судочинства вимагає своєчасної, чіткої і повної нормативної регламентації їх використання. У той же час, практичні засоби регламентації такого використання у формі нормативних актів часто не повною мірою передбачають регулювання

всіх необхідних аспектів, якими б забезпечувалося ефективно та безпечно запровадження продуктів новітніх розробок у широкий господарський обіг. Така ситуація спостерігається відносно того, що на практиці лишається повною мірою неврегульованим питання щодо того, чи належить ІРФСЗТЗ до процесуальних документів, чи таким документом виступає лише одна з складових такого мозаїчного явища, що утворене з двох інформаційних продуктів: журналу судового засідання і фонограми судового засідання.

Співставимо ознаки процесуального документу з ознаками, якими наділений ІРФСЗТЗ, відповідно до попередніх та чинних норм, що ними регулюється правовий режим такого продукту.

Ознаками процесуального документа є:

- функціональність: автентичне інформаційне змістовне наповнення про порядок та зміст певної процесуальної дії, або комплексу таких дій, здатність до збереження інформації, що міститься у документі, у часі та переміщення у просторі;

- структурованість: структурна відповідність вимогам чинного процесуального законодавства, закріплення у документі порядку і змісту всіх підсистем (стадій, послідовних дій, рішень), які утворюють процесуальну дію, або комплекс процесуальних дій, відповідно до предмету процесуального документу, у послідовності і взаємозв'язку;

- атрибутивність: наявність необхідних атрибутів за формою та змістом процесуального документу, у тому числі тих, які характеризують зміст документу, наприклад, заголовку та засвідчують автентичність інформаційного наповнення, джерело походження тощо, наприклад, підпис.

Дослідимо відповідність аудіо- та відео-запису судового засідання відповідно до нормативних актів, які регулюють процес фіксування, відповідності ознакам функціональності, структурованості та атрибутивності. До таких документів до 2012 року належали Інструкції про порядок фіксування судового процесу технічними засобами в загальних судах України, затверджені Наказом Державної судової адміністрації України від 21 липня 2005 р. № 84 [2] (далі – Інструкція ДСА 2005 р.), а з 2012 року – Інструкція про порядок роботи з технічними засобами фіксування судового процесу (судового засідання), затверджена Наказом Державної судової адміністрації України від 20 вересня 2012 р. № 108 [3] (далі – Інструкція ДСА 2012 р.)

За змістом зазначених інструкцій ІРФСЗТЗ характеризується такими ознаками функціональності:

- “фіксування судового процесу технічними засобами (далі – технічне фіксування судового процесу) – технічний запис судового засідання за допомогою комплексу з фіксування судового процесу, що включає в себе створення аудіофонограми судового засідання” (п. 1.2. Інструкція ДСА 2005 р.); “фіксування судового процесу (судового засідання) технічними засобами – це технічний запис судового розгляду справи за допомогою звукозаписувального технічного засобу, що включає в себе створення фонограми судового процесу (судового засідання)” (п. 2.1. Інструкції ДСА 2012 р.);

- “комплекс з фіксування судового процесу (далі – комплекс звукозапису) – сукупність апаратно-програмних засобів, приладів і відповідних інструкцій, що забезпечують належне фіксування, зберігання, копіювання (дублювання) та використання інформації, яка відображає хід судового засідання (судового процесу)” (п. 2.2. Інструкції ДСА 2005 р.); “Звукозаписувальний технічний засіб (далі – комплекс звукозапису) – сукупність програмно-апаратних засобів та приладів, що забезпечують

належне фіксування, зберігання, копіювання (дублювання) і використання інформації, яка відображає хід судового процесу (судового засідання)” (п. 2.2 Інструкції 2012 р.).

У цих же інструкціях послідовно відображалися і характеристики структурованості досліджуваного ресурсу:

- повноваження для звукозапису судових засідань, створення архівних та робочих копій фонограм покладаються на секретаря судового засідання або працівника, визначеного головою суду. Така особа у статусі секретаря допускається до звукозапису, створення примірників фонограм за наявності сертифіката про проходження курсу навчання за темою “Технічне фіксування судового процесу” (п. 2.8. Інструкції ДСА 2005 р.), повноваження щодо створення архівних та робочих копій (якщо вони не покладені на секретаря), підтримання архіву, виготовлення з архівних даних робочих копій та копій на вимогу учасників процесу, підготовка дисків з фонограмами для передачі в інший суд, ознайомлення учасників процесу з фонограмами судових засідань покладаються на архіваріуса суду (п. 2.10 Інструкції 2005 р.). Аналогічно, відповідно розподіляються обов’язки і в Інструкції 2012 р. (п. п. 2.8 та 2.10);

- здійснення фіксування, як вказувалося, повною мірою має відображувати події судового засідання, отже, у відповідних ІРФСЗТЗ відображується порядок і зміст всіх підсистем (стадій, послідовних дій, рішень), які утворюють процесуальну дію, або комплекс процесуальних дій, відповідно до предмету фіксування.

Таким чином, як *аудіозапис (фонограма)*, так і, в окремих випадках у кримінальному судочинстві *відеозапис, судового засідання та певної процесуальної дії відповідають вимогам функціональності та структурованості*.

Утім, як вбачається з тексту зазначених інструкцій, сам інформаційний продукт – ІРФСЗТЗ визначається через дію – “фіксацію”. Так власне визначення ІРФСЗТЗ у п. 2.3. Інструкції ДСА 2005 р. надавалося як “звуковий запис на відповідному носії (магнітному диску, диску для лазерних систем зчитування тощо) судового засідання, що перетворений у форму електронних даних та включає обов’язкові реквізити: дату, час, місце створення запису, номер справи. Фонограма є вихідним матеріалом для виготовлення її примірників (копій)”. У Інструкції ДСА 2012 р. – як “фонограма” – «звуковий запис, який утворюється в процесі безпосереднього фіксування звукової інформації, що походить від свого джерела, який записаний на вбудованому носії комплексу звукозапису та перетворений у форму електронних даних” (п. 2.3).

Жодних вказівок щодо автентифікації безпосередньо ІРФСЗТЗ в інструкціях не міститься, а засвідчуються, як вбачається зі змісту інструкцій не ІРФСЗТЗ, а їх носії. І, серед іншого, такі ресурси не засвідчені належним підписом, який, як і інші реквізити відповідно до інструкцій, розміщується на конверті носія, а не в аудіозаписі фонограмі (а в окремих випадках – відеозаписі).

У інструкціях, зокрема у чинній Інструкції ДСА 2012 р., містяться такі вказівки щодо автентифікації носіїв ІРФСЗТЗ: “У разі позитивного результату перевірки якості запису, компакт-диск із записом архівної копії фонограми судового процесу (судового засідання) пакується у конверт, який маркується таким чином: номер судової справи; серійний номер компакт-диска; дата судового засідання; прізвище, ім’я, по-батькові та підпис судді (головуючого у судовому засіданні), секретаря або іншого працівника апарату суду; примітка (вписується обсяг фонограми звукозапису (Мб)” (п. 3.8 Інструкції ДСА 2012 р.). Аналогічні вказівки містяться і у пп. 5.4.5., 5.4.6. Інструкції ДСА 2005 р. Виходячи з цього, фактично автентифікація ІРФСЗТЗ зводиться до маркування його конверту. В цілому, фактично ідентифікація самого носія інформації – компакт-диску також опосередкована – через співставлення його номеру з конвертом, який маркується.

Схематично маркування ІРФСЗТЗ виглядає таким чином: безпосередньо інформація не автентифікована, носій, на якому вона зберігається не містить жодних реквізитів, крім серійного номера, всі реквізити судового засідання позначаються на конверті, в якому зберігається відповідний компакт диск.

Таким чином, можна повною мірою стверджувати, що *відповідно до організаційно-правового регулювання правового режиму ІРФСЗТЗ, їх створення, відображення тощо, не відповідають ознакам атрибутивності в частині відсутності засвідчення їх автентичності, і, зокрема, відповідним підписом. Підписом і іншими системами автентифікації захисту забезпечуються конверт носія відповідної інформації. Сама автентифікація носія інформації здійснюється через співставлення номеру носія інформації (компакт-диску) з визначеним номером такого на конверті, в якому диск зберігається.*

З наведеного вище слід зробити висновок про те, що вимога атрибутивності документа стосовно ІРФСЗТЗ у змісті нормативно-правових актів, що ними регулюється порядок фіксування ІРФСЗТЗ та роботи з ними, повною мірою не відповідає вимогам, які пред'являються до процесуального документа: сам ІРФСЗТЗ не містить засобів автентифікації.

У той же час, до ознак електронного (у т. ч. процесуального) документа належать такі вимоги: 1) наділені відповідними реквізитами, порядок розміщення яких встановлений чинним законодавством; 2) здатним до візуалізації у вигляді відображення даних, що він містить, електронними засобами або у паперовій формі; 3) засвідченням його автентичності є електронний цифровий підпис.

Перші два критерії електронного документа – аудіо- та відеозапис судового засідання або його стадії – повністю наявні. Але, як у випадку з співставленням їх з вимогами до процесуального документа в цілому, спостерігається аналогічний недолік в частині засвідчення автентичності інформації: відсутність електронного цифрового підпису, унеможлиблює визнання аудіо запису та відеозапису судового засідання або процесуальної дії електронними процесуальними документами.

Невід'ємною складовою сучасного судового процесу в Україні є журнал судового засідання. У співвідношенні з ІРФСЗТЗ журнал судового засідання і протокол судового засідання визначені у Інструкції ДСА 2012 р., як фактично невід'ємні операційні складові, з якими пов'язане формування досліджуваного ресурсу.

Для з'ясування такого зв'язку і взаємного впливу проаналізуємо, якими функціональними складовими наділені журнал і протокол судового засідання, відповідно до визначень у процесуальних законах України.

У Кримінально-процесуальному кодексі України (далі – КПК України) зміст відомостей журналу судового засідання визначається у ст. 108:

“1. Під час судового засідання ведеться журнал судового засідання, в якому зазначаються такі відомості: 1) найменування та склад суду (слідчий суддя); 2) реквізити кримінального провадження та відомості щодо його учасників; 3) дата і час початку та закінчення судового засідання; 4) час, номер та найменування процесуальної дії, що проводиться під час судового засідання, а також передані суду під час процесуальної дії речі, документи, протоколи слідчих (розшукових) дій і додатки до них; 5) ухвали, постановлені судом (слідчим суддею) без виходу до нарадчої кімнати; 6) інші відомості у випадках, передбачених цим Кодексом.

2. Журнал судового засідання ведеться та підписується секретарем судового засідання”.

Ст. 198 Цивільного процесуального кодексу України [4] (далі – ЦПК України) визначено:

“1. Одночасно з проведенням фіксування технічними засобами секретарем судового засідання ведеться журнал судового засідання.

2. У журналі судового засідання зазначаються такі відомості: 1) рік, місяць, число і місце судового засідання; 2) найменування суду, який розглядає справу, прізвище та ініціали судді, секретаря судового засідання; 3) справа, що розглядається, імена (найменування) сторін та інших осіб, що беруть участь у справі; 4) порядковий номер вчинення процесуальної дії; 5) назва процесуальної дії; 6) час вчинення процесуальної дії; 7) інші відомості, визначені цим Кодексом.

3. Журнал судового засідання ведеться секретарем судового засідання та підписується ним невідкладно після судового засідання і приєднується до справи”.

У Господарському процесуальному кодексі України [5] (далі – ГПК України) поняття “журнал судового засідання” не використовується.

У ст. 42 Кодексу адміністративного судочинства [6] (далі – КАС України) характеристика журналу судового засідання надаються через визначення його ведення:

“1. Одночасно із технічним записом судового засідання секретарем судового засідання ведеться журнал судового засідання.

2. У журналі судового засідання зазначаються такі відомості: 1) рік, місяць, число і місце судового засідання; 2) найменування адміністративного суду, який розглядає справу, прізвище та ініціали судді (суддів), секретаря судового засідання; 3) справа, що розглядається, ім'я (найменування) сторін та інших осіб, які беруть участь у справі; 4) номер носія інформації; 5) порядковий номер вчинення процесуальної дії; 6) назва процесуальної дії; 7) час вчинення процесуальної дії; 8) інші відомості, встановлені цим Кодексом.

3. Журнал судового засідання ведеться секретарем судового засідання та підписується ним невідкладно після судового засідання і приєднується до справи”.

Отже, як вбачається, в усіх випадках використання журналу судового засідання він наділений такими спільними характеристиками: 1) він містить всі необхідні реквізити судового засідання: рік, місяць, число і місце судового засідання; найменування суду, який розглядає справу, прізвище та ініціали судді (суддів), секретаря судового засідання; вихідні відомості про справу/кримінальне провадження, що розглядається, ім'я (найменування) учасників; 2) відображує формальні характеристики відповідної процесуальної дії: її номер, назву, час вчинення; 3) ведеться одночасно з фіксуванням судового засідання технічними засобами; 4) його ведення та засвідчення автентичності покладається на секретаря судового засідання.

Відмінними особливостями характеристик до ведення журналу судового засідання у кримінальному, цивільному та адміністративному процесах є такі:

- у п.п. 4, 5 ч. 1 ст. 108 КПК України [7] конкретизовані які саме процесуальні дії відображуються у журналі судового засідання: “час, номер та найменування процесуальної дії, що проводиться під час судового засідання, а також передані суду під час процесуальної дії речі, документи, протоколи слідчих (розшукових) дій і додатки до них; ухвали, постановлені судом (слідчим суддею) без виходу до нарадчої кімнати”;

- у п. 4 ч. 2 ст. 42 КАС України визначено, що у журнал судового засідання вносяться дані про номер носія інформації.

Як вбачається, у журналі судового засідання не міститься відомостей про сутність подій судового засідання. Такі відомості фіксуються у технічному записі судового засідання, яке здійснюється одночасно з веденням журналу судового засідання.

Уніфіковані критерії ведення журналу судового засідання визначені у Інструкції про порядок фіксування судового процесу технічними засобами в загальних судах України, які повною мірою підтверджують наведені спільні для всіх наведених вітчизняних процесуальних законів вимоги до ведення журналу судового засідання.

Так, у журналі судового засідання наявні такі ознаки як: семантика змісту (мовне відображення змісту, наявність інформації) та стабільна речова форма (як електронного документу). У той же час відсутні: визначена призначеність, оскільки його зміст не відображає призначеність через фіксування саме подій судового засідання, а не змісту засідання в цілому та завершеність повідомлення (обмежений та завершений на певний момент часу масив інформації), адже журнал судового засідання не має правового значення без безпосереднього зв'язку з фонограмою аудіозапису судового засідання.

Електронна версія журналу судового засідання не містить необхідних для документа та для електронного документа реквізитів, що посвідчують автентичність інформації у ньому – електронного цифрового підпису.

Важливо також відзначити, що, незважаючи на відсутність законодавчих вимог щодо визначення номеру носія інформації у журналі судового засідання у кримінальному та цивільному процесі, такі вимоги поширюються на вказані види процесів, виходячи зі змісту Інструкції про порядок фіксування судового процесу технічними засобами в загальних судах України.

Відповідно до наведених раніше ознак процесуального документа та характеристик журналу судового засідання згідно до положень процесуального законодавства України вбачається, що журнал судового засідання наділений такими ознаками процесуального документа як: семантика змісту (мовне відображення змісту, наявність інформації); стабільна речова форма (як електронного документу). У його характеристиках відсутні такі необхідні для документа ознаки як: чітко визначена у назві змістовна призначеність; завершеність повідомлення, оскільки він не має самостійного правового значення без безпосереднього зв'язку з фонограмою аудіозапису судового засідання; автентичність електронної версії журналу судового засідання не містить необхідних реквізитів, якими посвідчується автентичність тексту у ньому.

Якщо структурованість журналу судового засідання не викликає питань, то атрибутивність такого на сьогодні присутня лише у разі його роздрукування на паперовому носії, коли він вже обов'язково підлягає реквізітам автентифікації.

Електронний же варіант журналу судового засідання, хоча і містить певні реквізити, але автентичність їх підписом, у даному випадку електронним не засвідчується.

Виникає справедливе питання: який з журналів судового засідання є кінцевим документом: той, що міститься на електронному носії, чи той, який роздрукований і засвідчений відповідними підписами? Обидва ці документи мають однакову юридичну силу, і, відповідно, не має значення, чи електронний, чи паперовий журнал судового засідання використовується, досліджується тощо. Однак один з них, а саме – електронний – не засвідчується, тобто, не містить ознаки автентичності електронного документа, але саме він безпосередньо технічно пов'язаний з ІРФСЗТЗ, і, логічно, є частиною останнього.

Таким чином, повною мірою можна стверджувати наступне:

1. Електронний журнал судового засідання є невід'ємною складовою ІРФСЗТЗ, оскільки фактично несе зміст фіксування, без використання якого користування ІРФСЗ унеможлиблюється.

2. Журнал судового засідання не повною мірою відповідає поняттю “журнал”, адже останнє передбачає саме особливість журнального ведення з відповідною реєстрацією подій, явищ тощо і засвідченням автентичності кожної реєстрації відповідних подій.

3. За характером ведення і змістом журнал судового засідання скоріше виконує е відповідає поняттю “скорочений протокол” чи “прокол змісту” судового засідання, адже у ньому у спрощеній формі фіксуються найменування стадій судового розгляду.

4. За сутністю і особливостями ведення журнал судового засідання не повною мірою відповідає своїй назві з наступних причин: 1) він не відображає зміст судового засідання, а забезпечує реєстрацію подій судового засідання, внаслідок чого назва його не повною мірою відображає зміст інформації, що міститься у ньому; 2) не відповідає ознакам журналу, який характеризується особливим – “журнальним” веденням – реєстрацією у встановленому порядку певних подій із засвідченням їх певними необхідними реквізитами, у т.ч. підписами, що підтверджують автентичність інформації.

5. Електронна версія журналу судового засідання, яка безпосередньо пов’язана з фонограмою судового засідання, не є самостійним документом, адже не має юридичного значення за відсутності відповідного аудіофайлу, на якому повно відображена інформація про хід та зміст судового засідання.

6. Електронна версія журналу судового засідання не містить необхідних реквізитів, що посвідчують автентичність інформації, що міститься у ньому, а саме – електронного цифрового підпису, який є основним реквізитом електронного документу.

Висновки.

1. Сукупний ІРФСЗТЗ утворюється з двох розрізнених технічно і поєднаних та змістом окремих блоків, які одне без одного втрачають сенс і не можуть бути використані.

2. Сучасний стан ІРФСЗТЗ та нормативне регулювання правового режиму ІРФСЗТЗ не визначає його як цілісний процесуальний документ. Відповідно до чинного правового регулювання ІРФСЗТЗ процесуальним документом визнається лише журнал судового засідання, у якому визначений порядок ходу судового засідання, а фонограма судового засідання як процесуальний документ не визначена.

3. Найбільш ефективним вирішенням проблеми функціональної єдності, структурованості та атрибутивності ІРФСЗТЗ слід вважати доктринальне визнання та практичне введення (повернення і модернізацію) інституту електронний протокол судового засідання та його належного забезпечення від інформаційних ризиків. Електронний протокол судового засідання мав би представляти єдиний ІРФСЗТЗ – електронний процесуальний документ, який містив би відомості про судові засідання, порядок та зміст його ходу, включаючи безпосередньо інформацію в електронному вигляді, у тому числі аудіовізуальну. Така заміна дозволила б мінімізувати розпорошене нормативне регулювання низки різних розрізнених елементів (журнал судового засідання, фонограми, відеозапису, роздруківки), об’єднуючи їх в одному. Використання такого документу було б також значно кориснішим для судів всіх рівнів та учасників процесу.

Використана література

1. Конституція України : Закон України від 28.06.96 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 30. – Ст. 141.

2. Інструкція про порядок фіксування судового процесу технічними засобами : наказ Державної судової адміністрації України від 21.07.05 р. № 84 // Офіційний вісник України. – 2005. – № 32. – С. 504. – Ст. 1974.

3. Інструкція про порядок роботи з технічними засобами фіксування судового процесу (судового засідання) : наказ Державної судової адміністрації України “Про порядок роботи з технічними засобами фіксування судового процесу (судового засідання)” від 20.11.12 р. № 108 – (Офіційний веб портал “Судова влада України”). Режим доступу : <http://dsa.court.gov.ua/dsa/14/N1082012>

4. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України // Відомості Верховної ради України (ВВР). – 2004. – № 40-41, 42. – Ст. 492.

5. Господарський процесуальний кодекс України : Закон України від 06.11.91 р. № 1798-XII // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1992. – № 6. – Ст. 56.

6. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України від 06.07.05 р. № 2747-I // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2005. – № 35-37. – Ст. 446.

7. Кримінально-процесуальний кодекс : Закон України від 13.04.12 р. № 4651-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2013. – № 9-10, 11-12, 13. – Ст. 88.

~~~~~ * * * ~~~~~